

Προκόπιος Παυλόπουλος: Μύθοι και αλήθειες στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης: Τα όρια χρήσης μέσω Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την απονομή της Δικαιοσύνης

/ [Επικαιρότητα](#)



Στην ομιλία του με τίτλο «Μύθοι και αλήθειες στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης: Τα όρια χρήσης μέσω Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την απονομή της Δικαιοσύνης», στο πλαίσιο του πρώτου Διεθνούς Συνεδρίου του “Κοινού των Ακαδημιών” (“International Community (Koinon) of Academies”) και της Ακαδημίας Αθηνών, ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του

Πανεπιστημίου Αθηνών επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

«Πρόλογος

Για να καταστεί δυνατή η κατανόηση του με ποιο τρόπο η θεσμική και κανονιστική υπόσταση του Δικαίου και της Δικαιοσύνης οριοθετούν τις όποιες παρεμβάσεις της Τεχνητής Νοημοσύνης στην άσκηση της Νομοθετικής Εξουσίας και της Δικαστικής Εξουσίας είναι ανάγκη να προηγηθεί, οπωσδήποτε εν συντομία, η παράθεση των εν προκειμένω δυνατοτήτων της. Κάτι που προϋποθέτει, αναποδράστως, και την περιγραφή της αντίστιξης μεταξύ Τεχνητής Νοημοσύνης και Τεχνητής Συνείδησης, προεχόντως λόγω του ότι, όπως θα διευκρινισθεί αναλυτικώς στην συνέχεια, είναι η απουσία Τεχνητής Συνείδησης η οποία παρέχει την πληρέστερη εξήγηση του γιατί από μόνη της η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν μπορεί να χειρισθεί νομοπαραγωγικώς και δικαιοδοτικώς με πληρότητα και κατά τον κανονιστικό προορισμό τους αόριστες νομικές έννοιες, όπως είναι εκείνες οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο των εννοιών του Δικαίου, της Δικαιοσύνης και της Επιείκειας.

Ι. Το διάνυσμα μεταξύ Νοημοσύνης και Συνείδησης

Κατά την απολύτως κρατούσα στις Επιστημονικές Κοινότητες θέση και σήμερα –παρά την εμφάνιση και την απροσδιόριστων ακόμη διαστάσεων προοπτική εξέλιξης του Κβαντικού Υπολογιστή καθώς και των εν δυνάμει σχεδόν απεριόριστων δυνατοτήτων του– γίνεται καθολικώς δεκτό ότι ο Άνθρωπος είναι το πιο «έξυπνο» ον μεταξύ των κάθε είδους όντων στον Πλανήτη, δοθέντος ότι είναι συνδυασμός homo sapiens και homo sentiens, άρα διαθέτει εκτός από Νοημοσύνη και Συνείδηση. Ενώ ακόμη και τα πιο εξελιγμένα Μεγάλα Νευρωνικά Δίκτυα (ΜΝΔ) διαθέτουν μόνο Τεχνητή Νοημοσύνη, οπωσδήποτε υψηλότατου βαθμού, που σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται να δείχνει ότι είναι έτοιμα για την μεγάλη υπέρβαση προς την Τεχνητή Συνείδηση. Όμως δεν διακρίνεται στον ορίζοντα, και του απώτερου μέλλοντος, η προοπτική δημιουργίας και Τεχνητής Συνείδησης υπό την ολοκληρωμένη επιστημονικώς σύλληψή της, που και αυτή παραμένει, στον μέγιστο βαθμό, ανεξερεύνητη.

Α. Στα άδυτα της Συνείδησης

Συνιστά κοινό τόπο ότι ο Άνθρωπος διατηρεί αναμφισβήτητα την υπεροχή του έναντι κάθε άλλου, οιασδήποτε μορφής, όντος στον Πλανήτη επειδή, όπως επισημάνθηκε αμέσως προηγουμένως, είναι συνδυασμός homo sapiens και homo sentiens. Κατ' ουσία, ο Άνθρωπος διαθέτει αφενός Νοημοσύνη, που του ανοίγει ένα

απέραντο πεδίο Γνώσης. Και, αφετέρου, Συνείδηση, που μέσω της διά της Γνώσης –και όχι μόνο– σώρευσης εμπειρίας τον οδηγεί στην ενσυναίσθηση, στην αυτογνωσία και εν τέλει στην αυτεπίγνωση. Τούτο είναι επιστημονικό συμπέρασμα εξαγόμενο διά της συνδρομής πολλών Επιστημών, βεβαίως με την πρόσθετη διευκρίνιση ότι δεν γνωρίζουμε έως τώρα πλήρως πώς λειτουργεί ο εγκέφαλος του Ανθρώπου, ιδίως κατά την διαμόρφωση και την εκκίνηση της διαδικασίας ενεργοποίησης της Συνείδησης.

1. Πραγματικά, είναι γενικώς αποδεκτό ότι υπάρχει συνέχεια μεταξύ ασυνειδήτου και συνειδητού στο πεδίο μιας γενικότερης σύλληψης της συνολικής υπόστασης της Συνείδησης. Υπό την έννοια ότι στην πράξη ο Άνθρωπος ενεργεί ξεκινώντας από την αφετηρία του ασυνειδήτου και φθάνει στο στάδιο του συνειδητού, οπότε και ολοκληρώνεται η διαδικασία διέγερσης της Συνείδησης. Επέκεινα δε η από την πλευρά του εκκίνηση της αντίστοιχης διαδικασίας επιλογής της πράξης ή της παράλειψης ή κάθε άλλης μορφής συμπεριφοράς εκ μέρους του.

α) Η αλήθεια είναι ότι δεν γνωρίζουμε επαρκώς –και είναι άγνωστο το αν και πότε θα φθάσουμε στο επίπεδο μιας τέτοιας γνώσης, με τις επιστημονικές αντιλήψεις να είναι ως προς τούτο αντικρουόμενες– την δομή και τις πηγές του ασυνειδήτου, κατά συνέπεια δε την λειτουργία του μηχανισμού μετάβασης, και προεχόντως της ποιοτικής, από το ασυνείδητο στο συνειδητό. Διευκρινίζεται λοιπόν ότι η επαρκής γνώση της δομής και της λειτουργίας της Νοημοσύνης, ως δυναμικού συνόλου γνωστικών δυνατοτήτων που επιτρέπουν στον Άνθρωπο μεταξύ άλλων να μαθαίνει, να κατανοεί και επέκεινα να δημιουργεί θέσεις, απόψεις και αντιλήψεις, έχει επιτρέψει την ανάδυση –και μάλιστα με ολοένα και μεγαλύτερη ένταση– της Τεχνητής Νοημοσύνης. Όλως αντιθέτως, η άκρως ελλιπής, κατά τ' ανωτέρω, διείσδυση στα arca του ασυνειδήτου και του συνειδητού και της μεταξύ τους επικοινωνίας καθιστά αδύνατη έστω και την grosso modo προσέγγιση της προοπτικής δημιουργίας Τεχνητής Συνείδησης. Για τις ανάγκες της μελέτης αυτής το μόνο στο οποίο μπορούμε να στηριχθούμε είναι μια περιγραφή της Συνείδησης. Επιλέγω δε ως πιο πρόσφατη και πρόσφορη εκείνη του Christof Koch (The Feeling of Life Itself: Why Consciousness Is Widespread but Can't Be Computed, The MIT Press, 2019, σ. 1): «*Η Συνείδηση είναι εμπειρία... βιωμένη πραγματικότητα. Είναι η αίσθηση της ζωής καθαυτήν*». Πιο αναλυτικά ως Συνείδηση εκλαμβάνεται η ιδιότητα και ικανότητα του νευρικού συστήματος να δημιουργεί ένα σύνολο συναισθημάτων και πεποιθήσεων που οδηγούν στην αυτογνωσία, και για τον εαυτό μας αλλά και για ό,τι μας περιβάλλει. Επιπλέον, το μόνο το οποίο είναι με επαρκή βεβαιότητα επιστημονικώς τεκμηριωμένο συνίσταται στο ότι για την λειτουργία της Συνείδησης καταλυτική είναι η συμβολή των τεράστιου αριθμούντων νευρώνων που

βρίσκονται στο ανθρώπινο σώμα, και κατ' εξοχήν στο κεντρικό νευρικό σύστημα.

β) Είναι δε εντελώς ουτοπικό οποιοδήποτε εγχείρημα αναζήτησης της λύσης αυτού του δήλιου προβλήματος της πεμπτουσίας του ασυνειδήτου και του συνειδητού μέσω της εξέλιξης της Τεχνητής Νοημοσύνης και του κατάλληλου προγραμματισμού στο μέλλον κάποιου εξαιρετικά «έξυπνου» ΜΝΔ, αφού ένας τέτοιος προγραμματισμός προϋποθέτει επαρκή γνώση των συντεταγμένων του προβλήματος προς επίλυση, άρα επαρκή γνώση του μηχανισμού ασυνειδήτου και συνειδητού η οποία, κατά τα προεκτεθέντα, δεν υφίσταται.

2. Συνακόλουθα, κανένα ΜΝΔ, συμπεριλαμβανομένων των «Μεγάλων Γλωσσικών Μοντέλων» («ΜΓΜ»), δεν διαθέτει Συνείδηση, έστω και σε αρχικό στάδιο. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι τα προαναφερόμενα ΜΝΔ είναι τόσο προηγμένα ώστε μπορούν να σωρεύουν, μέσω του κατάλληλου και διαρκώς εξελισσόμενου προγραμματισμού, τεράστιο όγκο Γνώσης. Και μέσω αυτής δύνανται, πάντα με τον κατάλληλο προγραμματισμό και αναπρογραμματισμό, να βοηθούν τον Άνθρωπο στην λύση εξαιρετικά δύσκολων προβλημάτων –μεταξύ άλλων κατά την αναζήτηση μεθόδων λήψης αποτελεσματικών και αποδοτικών αποφάσεων– πολλές φορές ύψιστης σημασίας για το μέλλον και την προοπτική κάθε Χώρας αλλά και ολόκληρου του Πλανήτη. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στο πεδίο αυτό αξιοποίησης της Τεχνητής Νοημοσύνης και σώρευσης Γνώσης τα ΜΝΔ και τα ΜΓΜ είναι σε θέση, υπό προϋποθέσεις που αφορούν την ραγδαία πρόοδο του προγραμματισμού τους, να υπερβούν, σε πολύ συγκεκριμένους βεβαίως τομείς, ακόμη και τον Άνθρωπο.

α) Ειδικώς στα όσα ακροθιγώς τονίσθηκαν εισαγωγικώς ως προς την εν προκειμένω δυνατότητα και συμβολή του Κβαντικού Υπολογιστή πρέπει να προστεθούν, επεξηγηματικώς, και τα εξής: Ο Κβαντικός Υπολογιστής, που ακόμη βρίσκεται σε εμβρυακό ουσιαστικώς στάδιο αναφορικά με τις μελλοντικές του αποδόσεις σε μια τεράστια σειρά τεχνολογικών πεδίων, είναι προϊόν της Κβαντικής Τεχνολογίας και οι δυνατότητές του βαίνουν πολύ πέραν της Τεχνητής Νοημοσύνης. Σε ό,τι δε αφορά την μεταξύ τους τεχνολογική διαφοροποίηση –με την απαραίτητη διευκρίνιση ότι οι ασχολούμενοι με την Κβαντική Τεχνολογία εν γένει δεν προσφεύγουν, τουλάχιστον προς το παρόν, στην Τεχνητή Νοημοσύνη– σε γενικές γραμμές μπορεί να υποστηριχθεί ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη κάνει την «μηχανή» πιο «έξυπνη», ενώ η Κβαντική Τεχνολογία, με πιο απτό παράδειγμα τον ίδιο τον Κβαντικό Υπολογιστή, την κάνει πιο «γρήγορη». Περαιτέρω –και συμπερασματικώς– η ταχύτητα του Κβαντικού Υπολογιστή μπορεί να ενισχύσει σε βαθμό που ουδείς δύναται να διανοηθεί την «εξυπνάδα» των μέσων της Τεχνητής Νοημοσύνης, κάνοντας μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα υπολογισμούς οι οποίοι

έως σήμερα απαιτούσαν απείρως περισσότερο χρόνο. Άρα διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, στα μέσα της Τεχνητής Νοημοσύνης αδιανοήτως μεγαλύτερες δυνατότητες ταχύτατου προγραμματισμού και αναπρογραμματισμού. Κάτι το οποίο μπορεί να συμβάλλει τα μέγιστα και στην διατύπωση προβλέψεων ή και στην εξεύρεση εντελώς νέων δρόμων σε όλο το φάσμα της επιστημονικής έρευνας, με τον ορίζοντα της σταδιακής εξέλιξης να εμφανίζεται ολοένα και πιο ευρύς στο άμεσο και, κατ' εξοχήν, στο απώτερο μέλλον. Αυτό δε το οποίο καθίσταται μάλλον βέβαιο είναι ότι ο Κβαντικός Υπολογιστής προσδίδει εντελώς άλλες, και μάλιστα απροσδιόριστων προοπτικών, δυνατότητες αξιοποίησης της Τεχνολογίας στο ειδικότερο πεδίο της Θεωρίας των Παιγνίων και, κατ' επέκταση, στις πολυδιάστατες εφαρμογές της.

β) Όμως και παρά το ότι ουδείς νομιμοποιείται, κατά τα προεκτεθέντα, να αμφισβητήσει τις έως τα όρια του επιστημονικού δέους εξελίξεις κατά την αξιοποίηση του Κβαντικού Υπολογιστή τίποτα –και με κάθε υπόθεσης καιμορφής προβλέψεις– δεν επιτρέπει έστω και την στοιχειώδη υπόνοια ότι ο Κβαντικός Υπολογιστής και οι εφαρμογές του θα καταστήσουν εφικτή την μετάβαση της Τεχνολογίας από το στάδιο της Τεχνητής Νοημοσύνης σε εκείνο της Τεχνητής Συνείδησης. Το βέβαιο είναι ότι ο Κβαντικός Υπολογιστής μπορεί να ωθήσει την Τεχνητή Νοημοσύνη πολύ πέραν των υπό τις παρούσες συνθήκες ορίων της, όχι όμως έως το σημείο που θα σήμαινε και την διάβαση του Ρουβίκωνα της Τεχνητής Συνείδησης. Όλα δείχνουν ότι η Κβαντική Τεχνολογία και ο Κβαντικός Υπολογιστής αδυνατούν, εκ φύσεως, να επιτελέσουν μια τέτοια αποστολή. Οπότε και εδώ ισχύει ο κανόνας –διεπιστημονικής ισχύος– «*impossibilium nulla obligatio est*».

Υ) Σε ό,τι αφορά τα ακραία όρια των δυνατοτήτων της Τεχνητής Νοημοσύνης, μέσα από τον συνδυασμό όλων των μέσων που διαθέτει σήμερα, ας προστεθεί και τούτο: Όπως παρατηρούν οι συγγραφείς του βιβλίου *Η θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας* (Erik Brynjolfsson, Andrew McAfee, μετ. Γιώργος Ναθαναήλ, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016), παρά την σημαντική πρόοδο της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά τα τελευταία χρόνια, οι ερευνητές που δουλεύουν σε αυτόν τον κλάδο δεν έχουν καταφέρει ακόμη να διαψεύσουν το, διατυπωμένο ήδη από την δεκαετία του 1980, περίφημο «*παράδοξο του Μόραβεκ*», από το όνομα του Hans Moravec, πρωτοπόρου στον τομέα της Ρομποτικής και Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Carnegie Mellon. Σύμφωνα με το εν λόγω παράδοξο, «είναι σχετικά εύκολο να κάνει κανείς τους υπολογιστές να έχουν ικανοποιητική επίδοση στα τεστ ευφυΐας ή στους αγώνες σκακιού, αλλά δύσκολο έως αδύνατο να καταφέρεις να αποκτήσουν τις δεξιότητες παιδιού ενός έτους, όσον αφορά τις αισθητηριακές και κινητικές δεξιότητες» (ιδίως, Hans Moravec, *Mind Children*, Harvard University Press, 1990, και *Mere Machine to Transcendent Mind*, Oxford University Press, 2000).

B. Στον αστερισμό της διαβρωτικής διακινδύνευσης

Για την πληρότητα της εν προκειμένω ανάλυσης είναι σκόπιμο να επισημανθεί ότι όσο αναγκαία είναι η έρευνα για την ενίσχυση των δυνατοτήτων της Τεχνητής Νοημοσύνης στην εποχή μας, άλλο τόσο –αν όχι και περισσότερο– αναγκαία είναι και η έρευνα της ενδεχόμενης διακινδύνευσης από μια αλόγιστη προσφυγή στα μέσα της Τεχνητής Νοημοσύνης, ιδίως όταν η ως άνω προσφυγή οδηγεί στην λήψη κρίσιμων αποφάσεων για το μέλλον του Ανθρώπου αλλά και της Ανθρωπότητας εν γένει. Άκρως αντιπροσωπευτικό είναι το παράδειγμα του μέσω ενός ΜΝΔ αναπτυχθέντος προγράμματος «*AlphaZero*» για σκακιστικά παιχνίδια υψηλότατου επιπέδου.

1. Το πρόγραμμα «*AlphaZero*» οδήγησε στην κατάκτηση εκείνη της Τεχνητής Νοημοσύνης, στο πλαίσιο της οποίας ο προγραμματισμός με παρτίδες σκάκι ενός ΜΝΔ του επέτρεψε να δημιουργήσει νέες παρτίδες που ουδέποτε είχε σκεφθεί ο Άνθρωπος. Περαιτέρω δε του έδωσε την δυνατότητα να παίζει τις παρτίδες αυτές με τέτοιο τρόπο, ώστε να αιφνidiάζει κάθε φορά τον αντίπαλο Άνθρωπο-σκακιστή και να τον κερδίζει πάντοτε. Αυτός ο αιφνδιασμός οφείλεται ιδίως στο ότι οι κινήσεις του ΜΝΔ είναι τόσο απρόβλεπτες –π.χ. «*θυσία*» της βασίλισσας εκεί που δεν θα μπορούσε να το σκεφθεί και να το επιλέξει ο Άνθρωπος-σκακιστής, όσο έμπειρος και αν είναι– ώστε να διαλύει τους υπολογισμούς του Ανθρώπου-αντιπάλου και να τον οδηγεί, στην καλύτερη περίπτωση, σε μια ισοπαλία, συνήθως όμως στην ήττα.

2. Το παράδειγμα του «AlphaZero» μας μετάνοι όμως και σε ένα άλλο μείζον πρόβλημα των κινδύνων τους οποίους συνεπάγεται η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης σε ένα τόσο υψηλό επίπεδο μέσω των ΜΝΔ. Τα τελευταία προγραμματίζονται –και στην συνέχεια, εξαιτίας της άκρας προηγμένης Τεχνητής Νοημοσύνης, μπορούν να αναπρογραμματίζονται σχεδόν αενάως– για την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα που τους έχουν τεθεί, κυρίως δε στα προβλήματα τα οποία σχετίζονται με την λήψη αποφάσεων. Τούτο συνεπάγεται και ότι οι αλγόριθμοι της Τεχνητής Νοημοσύνης μπορούν να λύσουν, αναβαθμιζόμενοι προγραμματικώς ανάλογα με την εξέλιξη της Τεχνολογίας, πολλά και ολοένα και περισσότερο πολύπλοκα προβλήματα, λαμβανομένου υπόψη πως η αντίστοιχη τελειοποίηση των αλγορίθμων μπορεί να οδηγήσει σε ακαταπαύστως νέους και πιο εξελιγμένους επιχειρησιακώς, στο πεδίο της Τεχνητής Νοημοσύνης, αλγορίθμους. Αναπροσαρμοζόμενο και αναλόγως αναβαθμιζόμενο έτσι το κατά περίπτωση ΜΝΔ αναζητά και βρίσκει, με κάθε τρόπο, την λύση.
3. Επειδή όμως, όπως επισημάνθηκε, το ΜΝΔ δεν διαθέτει –ούτε έχουμε την δυνατότητα να του διοχετεύσουμε– πέραν της Τεχνητής Νοημοσύνης και Τεχνητή Συνείδηση οιασδήποτε μορφής και έκτασης, αδυνατεί να θέσει αυτοδυνάμως ηθικούς κανόνες και να υπακούσει σε αυτούς ως προς το αν και κατά πόσο η λύση που επιλέγει ενδεχομένως να είναι επιβλαβής ή και καταστροφική για τον Άνθρωπο, ο οποίος ζει πάντοτε μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο. Γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα επιτακτική την ανάγκη έρευνας των λοιπών επιπτώσεων της χρήσης των ΜΝΔ επί της όλης οργάνωσης και λειτουργίας του κοινωνικού συνόλου. Τούτο σημαίνει, κατ’ ανάγκη, ότι κάθε ΜΝΔ μπορεί –όσο βεβαίως μπορεί– να αναγνωρίσει μόνο εκείνους τους ηθικούς κανόνες και τους αντίστοιχους ηθικούς φραγμούς, οι οποίοι προέρχονται από τον φορέα που οργανώνει τον αλγοριθμικό προγραμματισμό του. Συνεπώς το ΜΝΔ ετεροκαθορίζεται εν προκειμένω, άρα δεν μπορεί να έχει αφ’ εαυτού ηθικούς φραγμούς. Και εδώ ακριβώς εντοπίζεται το μείζον και άκρας επώδυνο πρωθύστερο: Η πορεία της Τεχνητής Νοημοσύνης μέσω των ΜΝΔ συνεχίζεται ακάθεκτη, δίχως να έχουμε διαμορφώσει τους κατάλληλους, έστω και στοιχειωδώς, αντικειμενικούς κανόνες για την χρήση τους κατά τρόπο ώστε να μην θέτουν σε διακινδύνευση το μέλλον του Ανθρώπου, άρα –εν τέλει– αυτού τούτου του Πολιτισμού μας. Με την πρόσθετη διευκρίνιση ότι, εν πάση περιπτώσει, σήμερα δεν είμαστε ακόμη σε θέση να συλλάβουμε και να καθορίσουμε επαρκώς πώς και υπό ποίους όρους θα οδηγηθούμε στην διαμόρφωση τέτοιων πρόσφορων αντικειμενικών κανόνων.

II. Ορισμένες επικίνδυνες ψευδαισθήσεις στο πεδίο της Νομικής Επιστήμης

Τα όσα σημειώθηκαν προηγουμένως δείχνουν πόσο απέχουν από την πραγματικότητα εκείνοι, οι οποίοι διαβλέπουν στον χώρο της Νομικής Επιστήμης μια τέτοια χρήση των σύγχρονων ΜΝΔ και ΜΓΜ, ώστε να υποκαθιστούν, έστω και σε ορισμένες περιπτώσεις, στην πράξη τα θεσμοθετημένα όργανα της Νομοθετικής, της Εκτελεστικής και της Δικαστικής Εξουσίας, είτε κατά την παραγωγή των κανόνων δικαίου είτε κατά την ερμηνεία και εφαρμογή τους στην πράξη. Ιδίως δε τα θεσμοθετημένα όργανα που ασκούν την εν γένει δικαιοδοτική λειτουργία. Διότι η αλήθεια έγκειται στο ότι μόνον επικουρικώς –και πρωτίστως στο πλαίσιο εκείνο όπου η ερμηνεία και η εφαρμογή των ισχυόντων κανόνων δικαίου κάθε μορφής προϋποθέτει την επίλυση δυσχερών τεχνικών προβλημάτων, π.χ. στον χώρο της Οικονομίας ή και της Φυσικής και των Μαθηματικών όπως και την επίλυση αντίστοιχων προβλημάτων στην διαδικασία απόδειξης, κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής λειτουργίας κυρίως μέσω πραγματογνωμοσύνης– η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να βοηθήσει την Νομική Σκέψη στην ερμηνεία και εφαρμογή των κανόνων δικαίου, πρωτίστως εκ μέρους των κάθε είδους νομιμοποιημένων προς τούτο λειτουργών της Δικαστικής Εξουσίας. Αυτό δε οφείλεται –μεταξύ άλλων βεβαίως αλλά σε μεγάλο βαθμό– και στο ότι μη διαθέτοντας, έστω και στοιχειωδώς, χαρακτηριστικά Συνείδησης η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν είναι σε θέση, εκ φύσεως και εξ ορισμού, να υπερβεί τεχνικώς και νομικώς το εμπόδιο είτε της αποτελεσματικής και *lege artis* επινόησης αόριστων νομικών εννοιών κατά την διαμόρφωση των κανόνων δικαίου. Είτε της συγκεκριμενοποίησης αόριστων νομικών εννοιών σύμφωνα με την κανονιστικήφύση τους κατά την απονομή της Δικαιοσύνης.

A. Ιδιομορφίες της δικαιοπαραγωγικής και της δικαιοδοτικής λειτουργίας

Πριν απ' όλα η δήθεν αυτόματη παραγωγή κανόνων δικαίου, και κατ' εξοχήν η προσφυγή σε δήθεν αυτόματες δικηγορικές υπηρεσίες και δικαστικές αποφάσεις, εκτός από ανεδαφική είναι άκρως επικίνδυνη για την ίδια την ουσία του Δικαίου και της Δικαιοσύνης κατά τον προορισμό τους, όπως αυτός επεξηγήθηκε προηγουμένως με βάση τις αντίστοιχες θέσεις του Αριστοτέλους.

1. Και τούτο ιδίως διότι ο Κανόνας Δικαίου –φυσικά στο πεδίο του σύγχρονου Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας και, επέκεινα, ως στοιχειώδες κανονιστικό συστατικό του Δικαίου και της Δικαιοσύνης– εκ φύσεως και εξ ορισμού θεσπίζεται για την ρύθμιση αενάως εξελισσόμενων και αλληλοεπηρεαζόμενων ανθρώπινων συμπεριφορών εντός του οικείου

κοινωνικού συνόλου. Πράγμα που σημαίνει ότι η θέσπιση, ερμηνεία και εφαρμογή του –και πάλι εκ φύσεως και εξ ορισμού– συνεπάγεται μια περίπλοκη και πολυπρισματική νομική και πραγματική αξιολόγηση ιδίως λόγω της οιονεί αυτόθροης παρεμβολής πλειάδας αόριστων εννοιών, νομικών αλλά και αξιολογικών. Αξιολόγηση η οποία, υπό τ' ανωτέρω δεδομένα, για την λήψη της απόφασης ως προς την διατύπωση του Κανόνα Δικαίου και την επιλογή της ενδεδειγμένης ερμηνείας του ως προς την ολοκλήρωση της εφαρμογής του προϋποθέτει, κατά κανόνα, εκτεταμένη ενεργοποίηση του μηχανισμού μετάβασης από το ασυνείδητο στο συνειδητό. Περαιτέρω δε αξιολόγηση η οποία προϋποθέτει, εν πάση περιπτώσει, συνδυασμό Νοημοσύνης και Συνείδησης. Πραγματικά, λόγω της προμνημονευόμενης ιδιοσυστασίας του Κανόνα Δικαίου δημοκρατικής προέλευσης και νομιμοποίησης είναι σχεδόν αδύνατο να φαντασθεί κανείς περιπτώσεις θέσπισής του, ερμηνείας του και εφαρμογής του στην πράξη όπου τούτο θα μπορούσε να επισυμβεί μόνο μέσω παρέμβασης της Νοημοσύνης, άρα εν απουσία Συνείδησης. Η ίδια η κανονιστική υπόσταση του Κανόνα Δικαίου, διά της αναγκαίας συνύπαρξης του πραγματικού και του νομικού καθ' όλη την εξελικτική πορεία από την θέσπισή του έως την τελική εφαρμογή του στην πράξη, καθώς και η ένταξη στο κανονιστικό του πεδίο αόριστων νομικών εννοιών, καθιστά ένα τέτοιο ενδεχόμενο από απολύτως περιθωριακό και αμελητέο έως αδιανόητο.

2. Υπό τις συνθήκες αυτές μόνον ο Άνθρωπος, δρώντας κατά περίπτωση ως αρμόδιος προς τούτο λειτουργός που διαθέτει Συνείδηση και Νοημοσύνη, είναι σε θέση αφενός να δημιουργεί Δίκαιο μέσω των κατάλληλων και σύμφωνων με τις αρχές της δημοκρατικής οργάνωσης κανόνων δικαίου. Και, αφετέρου, να απονέμει, κατά κυριολεξία, Δικαιοσύνη, υφ' οιανδήποτε εκδοχή της. Ενώ τα ΜΝΔ, καθώς και τα ΜΓΜ, στερούμενα κατά τα προεκτεθέντα Τεχνητής Συνείδησης, αδυνατούν να επιτελέσουν στο ακέραιο μια τέτοια αποστολή, τουλάχιστον κατά τον προορισμό του Κράτους Δικαίου και της Δικαιοσύνης σε ένα δημοκρατικώς οργανωμένο και διοικούμενο κοινωνικό σύνολο. Συμπερασματικώς, μόνον επικουρικώς και εντός συγκεκριμένων ορίων –συνακόλουθα δε όχι πρωτογενώς– η -Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να λειτουργήσει στον χώρο της Νομικής Επιστήμης, είτε κατά την παραγωγή κανόνων δικαίου είτε κατά την ερμηνεία και εφαρμογή τους στην πράξη. Και τούτο κατά κύριο λόγο εξαιτίας του ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι αδύνατο να υπερνικήσει το εν εκτάσει παρεμβαλλόμενο φαινόμενο της αδήριτης ανάγκης επεξεργασίας πλειάδας αόριστων, νομικών ή και αξιολογικών, εννοιών που απαιτούν εξειδίκευση *in concreto*, όπως ήδη διευκρινίσθηκε.
3. Αυτό βεβαίως σημαίνει, κατά λογική νομική ακολουθία, πως νομικές ρυθμίσεις

καθώς και δικαστικές κρίσεις και αποφάσεις –συμπεριλαμβανομένων των κρίσεων και αποφάσεων όταν και όπου δικαιοδοτούν διαιτητικά δικαστήρια, δοθέντος ότι και αυτά καλούνται να χειρισθούν στο πεδίο της ιδιόμορφης δικαιοδοσίας τους την συγκεκριμενοποίηση αόριστων νομικών εννοιών ιδίως με βάση την αρχή της Επιείκειας, η οποία επίσης είναι εκ κανονιστικής φύσεως αόριστη νομική έννοια– που διαμορφώνονται αυτομάτως μέσω της Τεχνητής Νοημοσύνης ανααιρούν την πεμπτουσία της Δικαιοσύνης. Όταν μάλιστα μαθηματικώς θα οδηγούσαν, εκτός των άλλων, και στην αποθέωση μιας γενικευμένης ισοπεδωτικής κανονιστικής ρύθμισης των κοινωνικών σχέσεων, εντελώς αντίθετης προς την Αρχή της Ισότητας υπό την αναλογική της έννοια και, περαιτέρω, προς την αξία του Ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

α) Πέραν αυτών, τα ΜΝΔ καθώς και τα ΜΓΜ για τους ίδιους λόγους δεν είναι σε θέση, ακόμη και με τον πιο προηγμένο και πλήρη προγραμματισμό, να δημιουργήσουν κανόνες δικαίου οι οποίοι θα εντάσσονταν στην κατά περίπτωση Έννομη Τάξη –*stricto* και *lato sensu*– υπό όρους που ανταποκρίνονται απολύτως στις κανονιστικές απαιτήσεις της ιεραρχικής δομής της. Διότι σε κάθε δημοκρατικώς οργανωμένο Κράτος, όπου λειτουργούν επαρκώς η αρχή της Διάκρισης των Εξουσιών και οι συνδυαζόμενες πλήρως με αυτή αρχές του Κράτους Δικαίου και της Νομιμότητας, η δομή της Έννομης Τάξης στηρίζεται σε κανόνες δικαίου δομημένους ιεραρχικώς ως προς την κανονιστική τους ισχύ και εμβέλεια.

β) Όμως, και όπως συνάγεται από τα προεκτεθέντα, και πάντοτε υπό τα σημερινά δεδομένα της έλλειψης Τεχνητής Συνείδησης, ακόμη και τα πιο προηγμένα ΜΝΔ και ΜΓΜ δεν διαθέτουν εκείνες τις περίπλοκες νοητικές ικανότητες –υπό την ευρύτατη έννοιά τους– οι οποίες, διά της μετάβασης από το ασυνείδητο στο συνειδητό, καθιστούν εφικτή την τεκμηριωμένη και ολοκληρωμένη στάθμιση του αν και κατά πόσον ο κανόνας δικαίου που ενδεχομένως διαπλάθουν είναι σύμφωνος π.χ. με το Σύνταγμα, σε ό,τι αφορά την Εθνική Έννομη Τάξη ή με το Διεθνές Δίκαιο και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, εφόσον αναγόμεστε στο κανονιστικό πλαίσιο της Διεθνούς Κοινότητας ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό προκύπτει εκ του ότι ουδείς δικαιολογείται να παραγνωρίζει την σύγχρονη πραγματικότητα, η οποία καταδεικνύει ότι η κάθε Εθνική Έννομη Τάξη συμβιώνει και συμπράττει αναγκαίως με την Διεθνή Έννομη Τάξη, στο δε πλαίσιο των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Ευρωπαϊκή Έννομη Τάξη, με όλες τις εντεύθεν συνέπειες και απαιτήσεις εξαιρετικά πολύπλοκων νομικών συλλογισμών θέσπισης, ερμηνείας και εφαρμογής των κατ' ιδίαν κανόνων δικαίου.

B. Συμπεράσματα με βάση την κανονιστική ιδιοσυστασία του δι-κανικού συλλογισμού

Οι προηγούμενες θέσεις καταδεικνύουν ευχερώς και πόσο οριακή είναι η προοπτική της δυνατότητας ουσιαστικής παρέμβασης των ΜΝΔ και των ΜΓΜ στο πιο κρίσιμο, ίσως, πεδίο της Νομικής Επιστήμης και των εφαρμογών της στην πράξη. Ήτοι στο πεδίο της απονομής της Δικαιοσύνης και, συγκεκριμένα, της έκδοσης των δικαστικών αποφάσεων από τα έχοντα κατά περίπτωση δικαιοδοσία δικαστικά όργανα. Αφού η Νομική Επιστήμη, κατά τον θεμελιώδη προορισμό της, δεν είναι επιτρεπτό να νοείται αποκλειστικώς ως άσκηση -χρήσιμων βεβαίως, πλην όμως όχι αυτοτελώς λειτουργικών- θεωρητικών κατασκευών, σχετικών με την κανονιστική ιδιομορφία κάθε Έννομης Τάξης. Και τούτο διότι, σε γενικές οπωσδήποτε γραμμές και κατά την θεσμική του υπόσταση, ο Νόμος θεσπίζεται για να εφαρμόζεται κατά τα προτάγματα του Δικαίου και της Δικαιοσύνης. Η θεωρητική επεξεργασία των κανονιστικών του διαστάσεων δεν είναι αυτοσκοπός αλλά, κατά κάποιον τρόπο, «θεραπαινίδα» της κατά την καταγωγή του και κατά τον σκοπό της θέσπισής του -εξ ου και η πρωταρχική σημασία της τελεολογικής του ερμηνείας- εφαρμογής του στην πράξη. Υπό τα ως άνω δεδομένα η ανάλυση προς αυτή την κατεύθυνση παρουσιάζει τόσο μεγαλύτερο ενδιαφέρον -που αποκτά χαρακτηριστικά έντονης κρισιμότητας- όσο εδώ και πάνω από τριάντα χρόνια κυρίως στις ΗΠΑ υιοθετούνται και καθιερώνονται θεσμικώς, με τάσεις ευρείας επέκτασης, πρακτικές αξιοποίησης των ΜΝΔ και των ΜΓΜ για την πλήρη υποκατάσταση, στους αντίστοιχους τομείς, της Δικαιοσύνης διά της έκδοσης σχεδόν ολοκληρωτικώς αυτοματοποιημένων, δήθεν, δικαστικών αποφάσεων μέσω του κατάλληλου προγραμματισμού.

1. Ανατρέχοντας στα προεκτεθέντα σχετικά με την κανονιστική υπόσταση διαφόρων νομικών εννοιών και δεδομένων, στο πλαίσιο της ερμηνείας και της εφαρμογής στην πράξη των ισχυόντων κανόνων δικαίου, καθίσταται, και δη ανενδοιάστως, προφανές γιατί ο παραδοσιακός δικανικός συλλογισμός κατά την απονομή της Δικαιοσύνης από τα έχοντα *in concreto* δικαιοδοσία δικαστικά όργανα είναι αδιανόητο -όταν βεβαίως δικαιοδοτούν εντός μιας δημοκρατικώς οργανωμένης και νομιμοποιημένης Έννομης Τάξης- να διεκπεραιωθεί αποκλειστικώς από ΜΝΔ και τα ΜΓΜ προγραμματισμένα, ακόμη και στο πιο εξελιγμένο επίπεδο, διά των μεθόδων αλγοριθμικών προβλέψεων. Πέραν όμως της ως άνω κανονιστικής υπόστασης των νομικών εννοιών -και ιδίως των αόριστων νομικών εννοιών- και δεδομένων, πλην όμως και ως συνέπεια αυτής, η ίδια η δομή και η λειτουργία του δικανικού συλλογισμού, ως προς όλες του τις διαστάσεις, καθιστά πρόδηλα τα εγγενή του όρια

έναντι του προγραμματισμού του μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Κατ' ακρίβεια:

α) Πρώτον είναι –από θεσμική σκοπιά και προκειμένου να διατυπώνεται *lege artis*– ουσιαστικώς αδύνατο να καταστεί εφικτός ένας πλήρης, υπό την έννοια της ακριβούς επιλογής του οικείου κανόνα δικαίου, προγραμματισμός μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων της μείζονος πρότασης δικανικού συλλογισμού.

α1) Προκαταρκτικώς διευκρινίζεται ότι η μείζων πρόταση του δικανικού συλλογισμού συνίσταται στην επιλογή του εφαρμοστέου ή των εφαρμοστέων, συνδυαστικώς, κανόνων δικαίου για την επίλυση, από το δικαστικό όργανο που έχει δικαιοδοσία, μιας επίδικης διαφοράς. Κατά τούτο η μείζων πρόταση εμφανίζεται, σύμφωνα με την νομική λογική, ως η *sedes materiae* του δικανικού συλλογισμού, με την προσθήκη ότι η επιλογή του εφαρμοστέου κάθε φορά κανονιστικού πλαισίου συνδέεται αρρήκτως από την μια πλευρά με την ροή της εν γένει νομοθετικής παραγωγής εκ μέρους της Νομοθετικής Εξουσίας. Και, από την άλλη πλευρά, με την ροή των πραγματικών δεδομένων, τα οποία προκάλεσαν την επίδικη διαφορά και τα οποία πρέπει, για την επίλυσή της, να υπαχθούν στο βάσει αυτών επιλεγμένο κανονιστικό πλαίσιο.

α2) Η σύγχρονη πραγματικότητα αποδεικνύει, και μάλιστα με emphaticό τρόπο, την σχετικότητα και, άρα, την αβεβαιότητα η οποία διακρίνει την ραγδαία μεταβολή –κατ' εξοχήν λόγω της οικονομικής και τεχνολογικής εξέλιξης– τόσο της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, που διαδραματίζει τον ρόλο της ρυθμιστικής «υποδομής» του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου. Όσο και αυτών τούτων των κανόνων δικαίου, οι οποίοι θεσπίζονται ως θεσμικό «εποικοδόμημα» της «υποδομής» και –οιονεί νομοτελειακώς– συμπληρώνονται, τροποποιούνται ή και αντικαθίστανται αδιαλείπτως για να ανταποκρίνονται αποτελεσματικώς στην κανονιστική τους αποστολή. Αυτή η, εντυπωσιακή και ολοένα και περισσότερο εντεινόμενη, ρευστότητα που αφορά και την «υποδομή» της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας και το «εποικοδόμημα» του κανόνα ή των κανόνων δικαίου, τεκμηριώνει ασφαλώς την προμνημονευόμενη διαπίστωση ότι είναι πλέον ανέφικτος ένας θεσμικώς αποδεκτός –κατά την φύση του δικανικού συλλογισμού και της ευθείας σύνδεσής του με τις επιταγές της Δικαιοσύνης– προγραμματισμός της μείζονος πρότασής του μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Και η αδυναμία αυτής της μορφής δεν αντιμετωπίζεται επαρκώς ακόμη και με την πιο εξειδικευμένη κατηγοριοποίηση των υπό εκδίκαση διαφορών, αφού η ως άνω ρευστότητα ως προς τις αντηρίδες της μείζονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού προκύπτει από την ίδια την φύση τους, και όχι από τον βαθμό της συγκεκριμενοποίησής τους. Εξ αυτού του λόγου επίσης δεν είναι δυνατό να νοηθεί,

υφ' οιανδήποτε εκδοχή, οιονεί απολύτως δέσμιας κατάληξης δικανικός συλλογισμός, ώστε να καθίσταται εφικτός ο προγραμματισμός της μείζονος πρότασής του αποκλειστικώς μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων.

β) Δεύτερον, και μόνο τα όσα διευκρινίσθηκαν για τον προγραμματισμό της μείζονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού αρκούν προκειμένου να τεκμηριώσουν την απόδειξη του ότι τα ΜΝΔ και τα ΜΓΜ δεν είναι, από θεσμική άποψη, δυνατό αλλά ούτε και επιτρεπτό να υποκαταστήσουν τα κατά το Σύνταγμα επιφορτισμένα δικαστικά όργανα για την απονομή της Δικαιοσύνης.

β1) Πλην όμως το συμπέρασμα τούτο ενισχύει, *a fortiori*, και η κανονιστική φύση της ελάσσονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού, πολλώ μάλλον όταν αυτή τελεί σε άρρηκτη συνάρτηση με την μείζονα πρότασή του. Η ελάσσων πρόταση του δικανικού συλλογισμού έγκειται, κατά βάση, στην ερμηνεία -υφ' όλες της τις επόψεις, αρχής γενομένης από την γραμματική και, προδήλως, την τελεολογική- του κανόνα ή των κανόνων δικαίου της μείζονος πρότασης και στον εντεύθεν, *latu sensu*, νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών δεδομένων που προκύπτουν κατά την αποδεικτική διαδικασία σύμφωνα με τους πρόσφορους προς τούτο δικονομικούς κανόνες.

β2) Η υπό τις προϋποθέσεις αυτές συνάφεια μεταξύ μείζονος και ελάσσονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού επεξηγεί, και δη ενισχυτικώς, και το πώς και γιατί ούτε η ελάσσων πρόταση είναι δεκτική πλήρους και ολοκληρωμένου προγραμματισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Όπως ήδη σημειώθηκε στον οικείο τόπο, ένας τέτοιος προγραμματισμός μπορεί να αποβαίνει εξαιρετικά χρήσιμος μόνον ως προς την αποδεικτική διαδικασία στο πλαίσιο του δικανικού συλλογισμού κατά την επίλυση μιας διαφοράς, ιδίως όταν η φύση της διαφοράς αυτής συναρτάται με την επίλυση προβλημάτων που προϋποθέτουν την προσφυγή στα δεδομένα των Θετικών Επιστημών, και κατά κύριο λόγο των Μαθηματικών και της Φυσικής.

γ) Και, τρίτον, το ανέφικτο του ολοκληρωμένου προγραμματισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων τόσο ως προς την μείζονα όσο και ως προς την ελάσσονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού συμπαρασύρει, μοιραίως, και την τρίτη συνιστώσα του, δηλαδή το συμπέρασμα. Έτσι δε διαμορφώνεται με πιο ευδιάκριτο τρόπο η ακρίβεια της αρχικής πρότασης, ότι τα ΜΝΔ και τα ΜΓΜ δεν μπορούν να αναδειχθούν –για όσο χρόνο μπορούμε να προβλέψουμε αφού δεν έχουμε φθάσει, και μάλλον δεν είναι ορατό το αν ποτέ θα φθάσουμε, στο στάδιο δημιουργίας και Τεχνητής Συνείδησης– σε αυθεντικούς δικαστές του παρόντος ή και του μέλλοντος.

δ) Στο σημείο αυτό πρέπει να προστεθεί ότι η ανάλυση για την αδυναμία προγραμματισμού του δικανικού συλλογισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων ισχύει, και μάλιστα στο ακέραιο, για όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας αλλά και για τον κατ’ αναίρεση δικαστικό έλεγχο. Όπως επίσης πρέπει να τονισθεί ότι είναι εντελώς διαφορετικό, σε σχέση με την διαμόρφωση του δικανικού συλλογισμού, το ζήτημα της ψηφιοποίησης του έργου των Δικαστηρίων για την διευκόλυνσή τους κατά την απονομή της Δικαιοσύνης. Πραγματικά η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να αποδώσει τα μέγιστα στην διευκόλυνση των δικαστικών οργάνων και των διαδίκων ιδίως για την πληροφόρηση σχετικά με την ισχύουσα νομοθεσία και την υφιστάμενη νομολογία, για την επικοινωνία των διαδίκων με τα Δικαστήρια –π.χ. κατάθεση δικογράφων– για την ενημέρωσή τους επί των δικογραφιών και για την όλη οργάνωση των δικασίμων και την κατάρτιση των πινακίων.

2. Όπως επισημάνθηκε στην αρχή αυτής της ενότητας, κατά κύριο λόγο στις ΗΠΑ παρατηρείται το φαινόμενο εξάπλωσης της θεσμικής κατοχύρωσης –έστω και σε συγκεκριμένα πεδία απονομής της Δικαιοσύνης– μιας ολοένα εντεινόμενης έκδοσης δικαστικών αποφάσεων διά της εφαρμογής του πλήρους προγραμματισμού διαμόρφωσης του δικανικού συλλογισμού μέσω συγκροτημένων προηγουμένως εκτενών αλγοριθμικών προβλέψεων. Η επιχειρηματολογία που προηγήθηκε αρκεί για να καταδείξει τόσο την ανεδαφικότητα όσο και την επικινδυνότητα τέτοιων μεθοδεύσεων ως προς την απονομή της Δικαιοσύνης. Η προσθήκη η οποία ακολουθεί είναι, λοιπόν, αναγκαία κυρίως στο μέτρο που ενισχύει τις θέσεις για την επιτακτική αναγκαιότητα ανάπτυξης των απαραίτητων αντισωμάτων, έτσι ώστε να αποφευχθεί μια άκρως διαβρωτική για την απονομή της Δικαιοσύνης –άρα και για το Κράτος Δικαίου καθώς και για την αποτελεσματική άσκηση του Θεμελιώδους Δικαιώματος αίτησης και παροχής δικαστικής προστασίας– εξάπλωση της αυτοματοποίησης της οργάνωσης της δικαιοδοτικής λειτουργίας και πέραν των ΗΠΑ, π.χ. στον Ευρωπαϊκό χώρο και ιδίως στις

Έννομες Τάξεις των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

α) Εισαγωγικώς επισημαίνεται και το ότι η τάση υιοθέτησης στις ΗΠΑ μεθόδων έκδοσης δικαστικών αποφάσεων διά του ολοκληρωμένου προγραμματισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων ίσως να δικαιολογείται, έστω και εν μέρει, λόγω της σημασίας που εξακολουθεί να εμφανίζει στο πλαίσιο του Αγγλοσαξονικού Δικαίου η νομική φύση του «*προηγούμενου*» («*precedent*»).

α1) Ο δικονομικός θεσμός του «*προηγούμενου*» επιτρέπει, βεβαίως σε ορισμένες περιπτώσεις, στο αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο να εκδώσει την κατά περίπτωση απόφασή του στηριζόμενο, σχεδόν αποκλειστικώς, σε προηγούμενες δικαστικές αποφάσεις κυρίως ανώτερων και ανώτατων δικαστηρίων. Είναι δε αυτή ακριβώς η ιδιοσυστασία του «*προηγούμενου*», η οποία καταδεικνύει την εν προκειμένω διαφορά μεταξύ του Αγγλοσαξονικού Δικαίου και π.χ. της κανονιστικής ιδιοσυστασίας των Έννομων Τάξεων των Κρατών της Ηπειρωτικής Ευρώπης. Δοθέντος ότι υπό τα ως άνω δεδομένα του το «*προηγούμενο*» είναι απτή απόδειξη της αναγνώρισης στην Δικαστική Εξουσία μιας εμφανώς δικαιοπλαστικής δικαιοδοσίας. Δηλαδή της ευθείας αναγνώρισης στην Δικαιοσύνη πραγματικής δυνατότητας διάπλασης, νομολογιακώς, αμιγώς νέων κανόνων δικαίου.

α2) Κάτι το οποίο, όπως διευκρινίσθηκε, ουδόλως ισχύει στην Έννομη Τάξη των Κρατών της Ηπειρωτικής Ευρώπης. Υπό αυτά τα χαρακτηριστικά του το «*προηγούμενο*» στο πεδίο της δικαιοδοτικής λειτουργίας π.χ. στις ΗΠΑ φαίνεται, *prima facie*, να διευκολύνει τον προγραμματισμό της έκδοσης των δικαστικών αποφάσεων μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Διευκόλυνση η οποία καθίσταται αποτελεσματική επειδή, δήθεν, το τυχαίο κατά την λειτουργία του δικανικού συλλογισμού μοιάζει να περιορίζεται ή και να εκμηδενίζεται, αφού το «*προηγούμενο*» δεν αφήνει πολλά περιθώρια στο δικαστήριο, που έχει *in concreto* δικαιοδοσία, να αποκλίνει από τα νομικά και πραγματικά του δεδομένα.

β) Κατά βάθος όμως αυτή η θεώρηση του «*προηγούμενου*» είναι, αναμφιβόλως, επιφανειακή και, επέκεινα, προσχηματική, στοχεύοντας στην έμμεση ή και άμεση νομιμοποίηση της προσφυγής σε μεθόδους αυτοματοποίησης της έκδοσης δικαστικών αποφάσεων υπό τις συνθήκες που ήδη αποσαφηνίσθηκαν.

β1) Και τούτο πρωτίστως διότι, πέραν των εμφανών αστοχιών μιας εντελώς στατικής του θεώρησης, χωρίς αμφιβολία το «*προηγούμενο*» δεν μπορεί να διαδραματίσει σήμερα, και στο Αγγλοσαξονικό Δίκαιο, τον ρόλο που του αναλογούσε κατά το απώτερο παρελθόν. Πραγματικά, το φαινόμενο –όπως αναλύθηκε εκτενώς προηγουμένως– της απομείωσης της κανονιστικής ισχύος του

κανόνα δικαίου λόγω αφενός της ταχύτητας μεταβολής της κοινωνικοοικονομικής του «υποδομής» και, αφετέρου, της αντίστοιχης πληθωριστικής παραγωγής νέων κανόνων δικαίου, πλήττει ευθέως και το πεδίο του Αγγλοσαξονικού Δικαίου. Άρα αυτό τούτο το σύνθετο κανονιστικό υπόστρωμα του «προηγούμενου» –το οποίο όσο δεν είχε επηρεασθεί στο παρελθόν αποτελούσε την εγγύηση της δικονομικής του αποτελεσματικότητας– του έχει αφαιρέσει μεγάλο μέρος από την στέρηση θεσμική βάση της καθιέρωσής του εντός του Αγγλοσαξονικού Δικαίου: Ούτε σε ό,τι αφορά την μείζονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού το προς εφαρμογή ρυθμιστικό πλαίσιο διαθέτει σήμερα την σταθερότητα που το διέκρινε σε προηγούμενες εποχές ούτε και, σε ό,τι αφορά την ελάχιστο πρόταση, τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα διαμορφώνονται πλέον κατά τρόπο ο οποίος ευνοεί την απαραίτητη για κάθε «προηγούμενο» προβλεψιμότητά τους. Με άλλες λέξεις σήμερα, και στο πλαίσιο του Αγγλοσαξονικού Δικαίου ο δικαστής ο οποίος επικαλείται το «προηγούμενο» οφείλει, πολύ περισσότερο από το παρελθόν, να σταθμίζει ερμηνευτικώς *in concreto* την οιονεί κανονιστική του εμβέλεια καθώς και τυχόν νομολογιακές παρεκκλίσεις που έχουν εμφανισθεί, *in globo* ή και μειοψηφικώς, σε προηγούμενες δικαστικές υποθέσεις και κρίσεις.

β2) Κάτω από αυτές τις συνθήκες εκείνοι, οι οποίοι εκμεταλλεύονται το πάλοι ποτέ «προηγούμενο» για να αιτιολογήσουν την υιοθέτηση μεθόδων αυτοματοποιημένης έκδοσης δικαστικών αποφάσεων, μάλλον αγνοούν –ή θέλουν να αγνοούν– τις σύγχρονες ουσιώδεις μεταλλάξεις του, καθιστώντας νομικώς διάτρητο το υποτιθέμενο κύρος του ολοκληρωμένου προγραμματισμού απονομής της Δικαιοσύνης μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Εν κατακλείδι, και στην Έννομη Τάξη των ΗΠΑ η δυνατότητα προσφυγής στις δικαστικές υπηρεσίες των ΜΝΔ και των ΜΓΜ είναι, κατ’ ουσία, μόνο συμπληρωματική, εφόσον δεχόμαστε ότι η ως άνω Έννομη Τάξη οργανώνεται και λειτουργεί υπό όρους δημοκρατικού Κράτους Δικαίου και με γνώμονα την συμμόρφωση προς τις επιταγές του Δικαίου και της Δικαιοσύνης.

3. Εν τέλει, και συνοψίζοντας τα προεκτεθέντα για τα όρια, τα οποία «*εκ φύσεως*» θέτει η κανονιστική ιδιοσυστασία του δικανικού συλλογισμού στον κάθε μορφής προγραμματισμό της μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων, πρέπει να γίνουν δεκτά και τα εξής: Η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι κάθε είδους τεχνολογικές εφαρμογές της μόνον ως «*βοηθοί εκπληρώσεως*» της Δικαιοσύνης, στο πλαίσιο της άσκησης του δικαιοδοτικού έργου εκ μέρους των λειτουργών της, είναι επιτρεπτό να θεωρηθούν αποδεκτές, λαμβάνοντας υπόψη τις θεμελιώδεις αρχές του Κράτους Δικαίου και των κυρωτικών μηχανισμών, οι οποίοι θωρακίζουν αποτελεσματικώς την επιτέλεση της κατά τον θεσμικό προορισμό της αποστολής του κατά τα βασικά προτάγματα της

σύγχρονης Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Στην συνέχεια εκτίθενται ορισμένοι άξονες πάνω στους οποίους είναι δυνατό να κινηθεί, κατά τρόπο που συνάδει με την ιδιοσυστασία της δικαιοδοτικής λειτουργίας, η πορεία της Τεχνητής Νοημοσύνης και των τεχνολογικών εφαρμογών της ως «βοηθών εκπληρώσεως» της Δικαιοσύνης εντός του πεδίου άσκησης του δικαιοδοτικού έργου των λειτουργών της.

α) Κατά πρώτο λόγο, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της μπορούν να συντελέσουν ευεργετικώς στην οργάνωση και λειτουργία του εν γένει δικαστικού συστήματος, προωθώντας την αποτελεσματικότητά του σε ό,τι αφορά την διεκπεραίωση των interna corporis της καθημερινής δραστηριοποίησής του υπό όρους διαφανούς επιτάχυνσής του και ενίσχυσης της ασφαλούς επικοινωνίας του in concreto δικαστικού συστήματος με τους διαδίκους. Τις κατευθυντήριες γραμμές μιας τέτοιας συμβολής της Τεχνητής Νοημοσύνης και των τεχνολογικών εφαρμογών της έχει αναδείξει π.χ. το Συμβουλευτικό Συμβούλιο των Ευρωπαίων Δικαστών (CCJE), στην γνωμοδότηση της Ολομελείας του αρ.14 του 2011 (Στρασβούργο, 7-9.11.2011), διευκρινίζοντας, μεταξύ άλλων, και τα ακόλουθα:

α1) Πρώτον, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της θέτουν στην διάθεση των ίδιων των δικαστικών λειτουργών τα κατάλληλα μέσα προκειμένου να διευκολύνουν τις διοικητικές λειτουργίες των δικαστηρίων, ώστε αυτές να εξελίσσονται ταχέως και αποτελεσματικώς. Κατ' εξοχήν δε ως προς την αντιμετώπιση του μεγάλου όγκου των υποθέσεων, δίχως να παρατηρούνται εκπτώσεις κατά την απονομή της Δικαιοσύνης με βάση τις θεμελιώδεις αρχές του Κράτους Δικαίου και της Νομιμότητας.

α2) Και, δεύτερον, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της είναι σε θέση να καταστήσουν πιο παραγωγικές, ποσοτικώς και κυρίως ποιοτικώς, τις σχέσεις των δικαστικών λειτουργών -και, άρα, των δικαστηρίων- με τις λοιπές δημόσιες υπηρεσίες που χρειάζονται τις σχετικές πληροφορίες και τα σχετικά δεδομένα για την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους. Κάτι το οποίο ισχύει πολύ περισσότερο για συγκεκριμένες δημόσιες υπηρεσίες που δραστηριοποιούνται, φυσικά επικουρικώς προς την Δικαιοσύνη, στον τομέα της εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών των μελών του οικείου κοινωνικού συνόλου.

β) Και, κατά δεύτερο λόγο και συνακόλουθα, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικώς στην αναβάθμιση της όλης πολιτικής της «διακυβέρνησης της Δικαιοσύνης», τόσο σε ό,τι αφορά τις εσωτερικές της λειτουργίες όσο και σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της με όλα τα τρίτα μέρη, τα οποία εμπλέκονται στην απονομή της. Πρωτοποριακή εν

προκειμένω αναδείχθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ), μέσω των κατευθυντήριων οδηγιών που απηύθυνε, κατά την 28η Σύνοδό της, την 7η Δεκεμβρίου 2016 (Guidelines on how to Drive Change towards Cyberjustice). Οι ως άνω κατευθυντήριες οδηγίες αφορούν τους εξής, κατά βάση, τομείς:

β1) Πρώτον, τον τομέα της πρόσβασης στην Δικαιοσύνη. Και συγκεκριμένα αφενός την πληροφόρηση αναφορικά με τα δικαιώματα ιδίως των διαδίκων καθώς και με την γνωστοποίηση των δεδομένων της νομολογίας. Αφετέρου δε την πρόσβαση σε επιμέρους διαδικασίες που έ-χουν σχέση με την εξωδικαστική επίλυση διαφορών, όπως είναι προεχόντως η διαδικασία της διαμεσολάβησης.

β2) Δεύτερον, τον τομέα της *lato sensu* συνεργασίας μεταξύ των δικαστηρίων και των κάθε είδους «*συλλειτουργών*» της Δικαιοσύνης, κατά βάση δε των δικηγόρων. Ως προς τον τομέα αυτόν πρέπει να επισημανθεί η σημασία της μέσω της τεχνολογίας διευκόλυνσης των συνεργαζόμενων με την Δικαιοσύνη για την γνώση και κατάθεση των κατ' ιδίαν ένδικων βοηθημάτων και μέσων καθώς και για την νομολογιακή τεκμηρίωση των αντίστοιχων δικογράφων διά της πρόσβασης στα προσήκοντα νομολογιακά δεδομένα.

β3) Τρίτον, τον τομέα της διοίκησης των δικαστηρίων στο πεδίο της καθημερινής διεκπεραίωσης της δικαιοδοτικής τους αποστολής. Στον τομέα αυτόν υπάγονται π.χ. τα ζητήματα της κατάθεσης των δικογράφων, της παρακολούθησης της πορείας των δικογραφιών, της κατάρτισης και διαρκούς επικαιροποίησης των πινακίων των δικασίμων και της διευκόλυνσης διεξαγωγής των διασκέψεων. Ως προς αυτό δε η χρήση της τηλεματικής μπορεί να προσφέρει τεράστιες υπηρεσίες για την διευκόλυνση των δικαστών και την έγκαιρη ολοκλήρωση της εκδίκασης των υποθέσεων.

β4) Και, τέταρτον, τον τομέα της υποβοήθησης των δικαστικών λειτουργών κατά κύριο λόγο στην αναγκαία διαρκή επιμόρφωσή τους και στην νομολογιακή ενημέρωσή τους, τόσο για την *intra muros* νομολογία όσο και για την νομολογία των εκτός των οικείων συνόρων αλλοδαπών δικαστηρίων. Και για να αναφερθούμε στα δικά μας δικαστήρια, η προμνημονευόμενη υποβοήθηση αποκτά εμφατική σημασία όταν πρόκειται για τα νομολογιακά δεδομένα των Δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης –και κυρίως του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης– καθώς και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Επίλογος

Η κατά τα προεκτεθέντα αυθαίρετη ή και καταχρηστική αξιοποίηση των μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων μεθόδων νομοθετικής παραγωγής και συντέλεσης των νομικών διεργασιών του δικανικού συλλογισμού δείχνει ήδη τις καταστροφικές επιπτώσεις της, ιδίως υπό την μορφή τερατογενέσεων στο πεδίο απονομής της Δικαιοσύνης, σε εξαιρετικά κρίσιμους τομείς για την προστασία της αξίας του Ανθρώπου και για την υπεράσπιση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του. Αυτή η διαπίστωση δεν ενέχει τίποτα το υπερβολικό, αν αναλογισθεί κανείς ότι π.χ. στις ΗΠΑ η διευρυμένη προσφυγή στα μέσα της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την έκδοση δικαστικών αποφάσεων δεν περιορίζεται σε ήσσονος σημασίας πεδία της κοινωνικοοικονομικής ζωής –όπου και εκεί, βεβαίως, δεν αναδεικνύεται αποτελεσματική, κατά τα όσα επεξηγήθηκαν– αλλά επεκτείνεται πολύ πέραν τούτων. Και κατακτά έδαφος ακόμη και στο πεδίο της εκδίκασης διαφορών που θίγουν καίριες πτυχές των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δίχως μάλιστα να προκύπτει κάποια τάση υπεύθυνου αυτοπεριορισμού. Τούτο συνάγεται εκ του ότι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις στις ΗΠΑ η έκδοση δικαστικών αποφάσεων μέσω προγραμματισμού, στη-ριγμένου σχεδόν αποκλειστικώς σε αλγοριθμικές προβλέψεις, έχει επεκταθεί και στον εξαιρετικά ευαίσθητο, από πλευράς προστασίας των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, χώρο του Ποινικού Δικαίου. Η «νομολογία» που έχει έως τώρα προκύψει στον χώρο αυτό αφήνει να έλθουν στο φως αποφάσεις, οι οποίες ουδόλως μπορούν να αποκρύψουν τάσεις αδιανόητου ρατσισμού, ιδίως εις βάρος έγχρωμων πολιτών. Αυτό συμβαίνει επειδή οι προμνημονευόμενες αποφάσεις ερείδονται –κατ’ ανάγκη, εξαιτίας της ιδιοσυστασίας των μέσω αλγορίθμων προβλέψεων– επί αμιγώς υποκειμενικών ή και εξοφθάλμως αυθαίρετων κριτηρίων κατάταξης στις λεγόμενες «κλίμακες επικινδυνότητας». Η αυτοματοποίηση των οποίων οδηγεί, μοιραίως, σε εξίσου αμιγώς υποκειμενικά ή και εξοφθάλμως αυθαίρετα συμπεράσματα, π.χ. κατά την θεώρηση της αντικειμενικής και κυρίως της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, κατά την επιμέτρηση της ποινής και κατά την εκτίμηση ενδεχόμενης υποτροπής. Έτσι όμως καθίσταται κάτι παραπάνω από προφανές ότι στο όνομα ιδίως της, δήθεν, επιτάχυνσης της απονομής της Δικαιοσύνης με την ανεξέλεγκτη χρήση της Τεχνολογίας –δίχως μάλιστα, όπως συνάγεται αβιάστως από την βαθύτερη ανάλυση των κατά τ’ ανωτέρω πρακτικών, να υπάρχει ουσιαστική γνώση και επίγνωση των ορίων της Τεχνητής Νοημοσύνης και της σχέσης της με

την φύση της Συνείδησης- η Δικαστική Εξουσία απομακρύνεται επικίνδυνα από τις ρίζες της. Και κατά κύριο λόγο από τις ρίζες της εκείνες, οι οποίες την συνδέουν με το όλο θεσμικό πλαίσιο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας ως εγγύησης της Ελευθερίας, δηλαδή και εν τέλει ως εγγύησης της ακώλυτης άσκησης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Και στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί emphaticώς ότι δεν πρέπει να παραβλέπουμε, κατ' ουδένα τρόπο, ότι η λειτουργία της Δικαστικής Εξουσίας -και επέκεινα η άσκηση δικαιοδοσίας εκ μέρους των λειτουργών της- σύμφωνα με τα ουσιώδη προτάγματα του Δικαίου και της Δικαιοσύνης συνιστά καταλυτικό παράγοντα για την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και για την αποτελεσματική θωράκιση των δημοκρατικών θεσμών.»